

שיח פנימי בחמאס אודות הקשרים עם תנועת האחים המוסלמים במצרים, כשברקע לחצים קשים שמפעילה עליה מצרים

מימין: עמוד השער של אמנת חמאס משנת 1988 בה נקבע במפורש, כי חמאס היא אחת מהזרועות של תנועת האחים המוסלמים, הפועלת בפלסטין. על עמוד השער מופיע דיוקנו של אחמד יאסין, מי שעיצב וגיבש את נוסח האמנה, שהיה בראשית דרכו חבר בתנועת האחים המוסלמים. משמאל: פסוק של חסן אלבנא מייסד תנועת האחים המוסלמים, המופיע בפתח אמנת חמאס: " ישראל תקום ותוסיף להתקיים עד שיחסל אותה האסלאם, כפי שמחה את מה שקדם לה..."

נתוני רקע

1. ב-6 במרץ 2016 כינס שר הפנים המצרי מג'די עבד אלע'פאר מסיבת עיתונאים, שבה האשים את חמאס במעורבות בחיסול השאם ברכאת, התובע הכללי המצרי. חיסולו של התובע הכללי יוחס ע"י מצרים לתנועת אחים המוסלמים. לדברי שר הפנים הודו פעילי תנועת האחים המוסלמים החשודים ברצח, כי אומנו במשך שישה שבועות ע"י פעילי חמאס ברצועת עזה (אליום אלסאבע, 7 במרץ 2016)¹.

2. כדי לנסות ולכבות את התבערה, ולהסדיר את מערכת היחסים הרעועה עם מצרים, שיגרה חמאס למצרים משלחת של שניים עשר אישים בכירים לביקור ראשון מסוגו מאז מבצע "צוק איתן". המשלחת נועדה בקהיר (12 במרץ 2016) עם ראש המודיעין הכללי המצרי ח'אלד פוזי. פגישתם ככל הנראה לא הניבה תוצאות מעשיות. פגישה נוספת התקיימה בקהיר ב-27 במרץ 2016 ונועדה גם היא עם בכירי המודיעין הכללי. נראה כי בפגישות הללו הפעילו המצרים לחצים על חמאס להימנע מלסייע לפעילים ג'האדיסטים ולנתק כל קשר עם תנועת האחים המוסלמים המואשמים ע"י המשטר המצרי במעורבות במערכת הטרור המתקיימת נגדו.

¹ פרוט ראו לקט מידע מה-20 במרץ 2016: "חמאס כמסייעת לטרור האנטי-מצרי".

מענה חמאס

3. ההאשמות המצריות בדבר סיוע לתנועת האחים המוסלמים, והדרישה מחמאס לנתק קשריה עימם, נגעו בסוגיה רגישה בראיית חמאס. שכן מאז היווסדה קשורה חמאס בטבורה לתנועת האחים המוסלמים הן מהבחינה האידיאולוגית והן מהבחינה המעשית והיא מקיימת עמם קשרים, ברמות משתנות של פומביות ואינטנסיביות (ראו בהמשך). מאידך מנסה חמאס למצוא מענה פומבי, שיאפשר הפחתת הלחצים שמפעילה עליה מצרים ויסייע לשיקום היחסים ביניהן.

4. על רקע זה יצאו סאמי אבו זהרי, דובר חמאס, ודוברים נוספים, בהצהרות הנוגעות ליחסי חמאס עם תנועת האחים המוסלמים. יחסים אלו הוצגו כאידיאולוגיים ודתיים בלבד ולא פוליטיים או ארגוניים. בהצהרות הודגש, כי חמאס הינה תנועה פלסטינית, הפועלת למען העם הפלסטיני, שבראש סולם העדיפויות שלה עומד המאבק בישראל ואין היא מתעניינת בענייניה הפנימיים של מצרים או של מדינות ערביות אחרות. להלן קטע מהראיון של אבו זהרי לאלערביה (22 במרץ 2016):

"חמאס כתנועה פועלת למען מולדת האם, פלסטין, ו(כל) החלטה אשר מתקבלת מצד הלשכה המדינית הינה פלסטינית בלבד, אשר דואגת לאינטרס הפלסטיני, והאינטרסים של העם הפלסטיני הנאבק למען השבת אדמתו הכבושה... (חמאס) אינה פועלת לטובת תנועה כלשהיא או ארגון או קבוצה בין לאומית או ערבית. לתנועה (קרי חמאס) יש שיוך אידיאולוגי לאחים (המוסלמים) אולם מבחינה פוליטית, ארגונית ועממית היא פלסטינית בלבד ופועלת לטובת עמה הפלסטיני ומולדתה ולא לטובת אף אחד אחר".

القاهرة – أشرف عبد الحميد

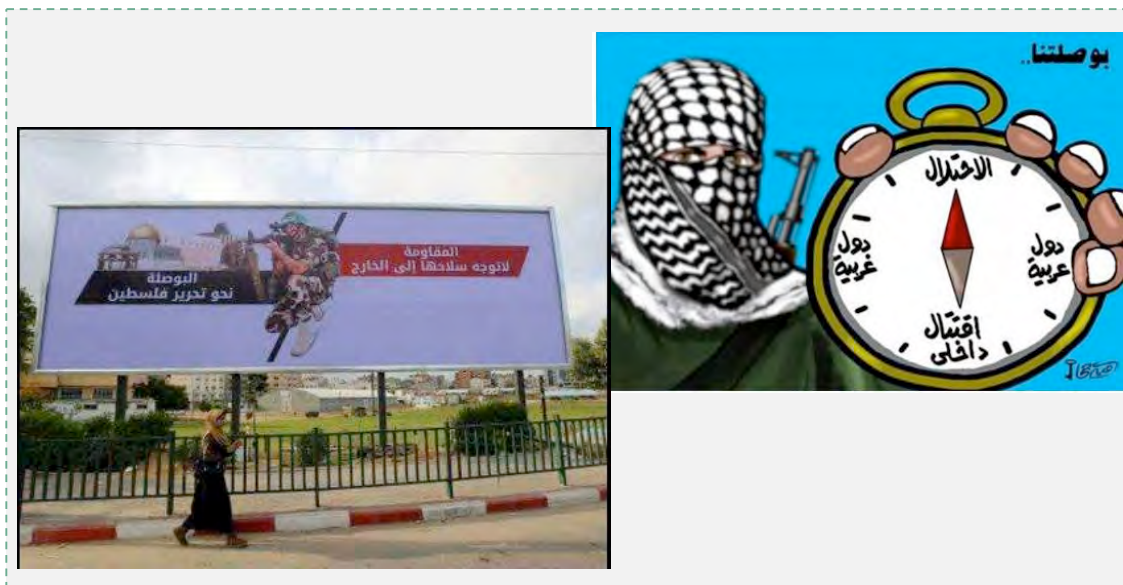
أكد المتحدث باسم حركة حماس الفلسطينية، سامي أبو زهري، أن الحركة ليس لها أي علاقة سياسية أو تنظيمية أو بنوية مع جماعة الإخوان، وعلى رأسها الجماعة الأم في مصر.

وقال أبو زهري، في حديث مع "العربية.نت"، إن "حماس كحركة تعمل لحساب الوطن الأم فلسطين وقرارها الذي يتم اتخاذه من جانب المكتب السياسي الفلسطيني بحت يراعي المصلحة الفلسطينية ومصالح الشعب الفلسطيني الذي يكافح من أجل استعادة أرضه المحتلة وحقوقه المشروعة ولا تعمل لحساب أي حركة أو تنظيم أو جماعة دولية أو عربية"، مشيراً إلى أن "الحركة لها انتماءات فكرية إخوانية لكنها سياسياً وشعبياً وتنظيمياً فلسطينية بحتة تعمل لحساب شعبها الفلسطيني ووطنها وليس لحساب أحد آخر".

צילום מסך של חלק מהראיון של סאמי אבו זהרי לאלערביה (ההדגשה היא של מרכז המידע) הוא מכחיש כל קשר פוליטי, ארגוני או תשתיתי של חמאס עם תנועת האחים המוסלמים במצרים, אולם הוסיף, כי מבחינה אידיאולוגית שייכת חמאס לתנועת האחים המוסלמים (אלערביה נט, 22 במרץ 2016). דברים דומים אמר גם מחמוד אלזהאר בראיון לאלשרק (כמצוטט ע"י פאל-טודיי).

5. במישור המעשי הדגישו דוברי חמאס, כי היא התחייבה בפני המודיעין הכללי המצרי להטיל שליטה אפקטיבית על גבול הרצועה עם מצרים כדי למנוע כניסת גורמים טרוריסטים לרצועה. סאמי אבו זהרי ודוברים פלסטינים נוספים מסרו גם, כי חמאס הסירה את הכרזות של מחמד מרסי ובכירי תנועת

האחים המוסלמים ובמקומם הציבה שלטים המדגישים, כי נשקה של חמאס מופנה רק נגד "האויב הצינוני" (סאמי אבו זהרי: "מזה מספר חודשים אין תמונות כאלו ברחובות העיר עזה"). עם זאת ספק רב אם המשטר המצרי, המודע היטב לעומק קשריה של חמאס עם האחים המוסלמים, יתרשם יתר על המידה מהקמפיין התקשורתי של חמאס.

מימין: קריקטורה של אמיה ג'חא, המזוהה עם חמאס, המעבירה את המסר לפיו היעד של חמאס במאבק שהיא מנהלת הינו ישראל ולא מדינות ערב. בערבית נכתב: "הכיבוש", שהיו הכיוון, שאליו מופנה המצפן. משמאל: שלט חוצות, שהוצב ע"י חמאס במרכז העיר עזה, ובו נכתב: "ההתנגדות (קרי חמאס) אינה מכוונת את נשקה כלפי חוץ. המצפן מכוון לעבר שחרור פלסטין" (דף הפייסבוק PALDF, 20, 21 במרץ 2016)

חמאס כשלוחה הפלסטינית של תנועת האחים המוסלמים

6. **תנועת האחים המוסלמים** הינה תנועה אסלאמית רדיקאלית, שהוקמה במצרים ע"י שיח' חסן אלבנא, בשנת 1928. מאז הקמתה העניקה התנועה השראה לתנועות אסלאמיות רדיקליות רבות. תנועת האחים המוסלמים מגלה יחס עוין כלפי ישראל, שמקורו באידיאולוגיה של התנועה. התנועה שוללת את זכותה להתקיים, מצדדת בג'יהאד בלתי מתפשר נגדה ומתנגדת באופן מוחלט להסכמי השלום ולנורמליזציה עם ישראל. חמאס מאז היווסדה קשורה בטבורה לתנועת אחים המוסלמים ומהווה את השלוחה הפלסטינית שלהם.

7. **אחמד אסמאעיל יאסין, מייסד תנועת חמאס ומנהיגה, צמח מתנועת האחים המוסלמים.** מאז 1955 הוא היה חבר בתנועה ואף השתייך לתא הרשמי הראשון שלה ברצועת עזה. אחמד יאסין וגרעין המייסדים של חמאס למדו באוניברסיטאות מצריות שם נחשפו לרעיונותיהם של תנועת האחים המוסלמים. חלק מהם אף נאסרו בשל פעילותם בקרב האחים המוסלמים. אחמד יאסין שהה במצרים בשנים 1964-1965 שם למד הלכה אסלאמית באוניברסיטת עין שמס. בעת לימודיו באוניברסיטה הוא חבר לתנועת האחים המוסלמים ועודד חבורה של צעירים להקים תא של האחים המוסלמים בפלסטין. אחמד יאסין לא השלים את לימודיו מכיוון שגורש לעזה ע"י שלטונות מצרים לאחר שנחשפה חברותו בתנועה. המודל של אגודת הצדקה (דעוה), שעל בסיסו הוקמה חמאס ואשר משמש אותה עד היום, נבנה על פי המודל המוכר של תנועת האחים המוסלמים.²

8. **אחמד יאסין הוא גם זה שעיצב וגיבש את נוסח אמנת חמאס.** האמנה, שפורסמה באוגוסט 1988, מהווה את המסמך האידיאולוגי החשוב ביותר של חמאס³. בפתח אמנת חמאס מופיעה ציטטה מדבריו של שיח' חסן אלבנא, מייסד תנועת האחים המוסלמים, בדבר היחס לישראל: "ישראל תקום ותוסיף להתקיים עד שהאסלאם ימחה אותה, כפי שמחה את מה שקדם לה". העוינות הבלתי מתפשרת של חסן אלבנא כלפי ישראל והחתימה לחיסולה משתקפים היטב בתכנים המופיעים באמנת חמאס ומוצאים ביטויים באידיאולוגיה ובאסטרטגיה של חמאס עד עצם היום הזה.

9. הפרק הראשון באמנת חמאס עוסק בשורשיה הרעיוניים של התנועה. בסעיף השני של הפרק נקבע, כי **חמאס הינה השלוחה הפלסטינית של תנועת האחים המוסלמים.** להלן תרגום הסעיף השני באמנת חמאס (ההדגשה היא של מרכז המידע):

10. "תנועת ההתנגדות האסלאמית [קרי, חמאס] הינה אחת הזרועות של האחים המוסלמים [הפועלת] בפלסטין. תנועת האחים המוסלמים הינה ארגון עולמי והיא התנועה האסלאמית הגדולה ביותר בתקופה המודרנית. היא מצטיינת בהבנה מעמיקה, בתפיסה מדויקת ובכוללניות [טוטאליות] מלאה 23 של כל המושגים האסלאמיים בכל תחומי החיים: בתפיסה ובמחשבה, בפוליטיקה ובכלכלה, בחינוך ובחברה, במשפט ובשלטון, בהפצת האסלאם[דעוה] ובלמוד, באומנות ובתקשורת, בנסתר ובמות הקדושים [שהאדה] ובשאר תחומי החיים".

² מיכאל מילשטיין, המהפכה הירוקה, דיוקנה החברתי של תנועת החמאס (ת"א: מרכז דיון ללימודי המזרח התיכון ואפריקה, 2007), ע"ע 28, 102, 108. שלומי אלדר, להכיר את חמאס (ירושלים: כתר ספרים, 2005), ע"ע 21, 22.
³ אמנת חמאס מ-1988 תורגמה לעברית ולאנגלית ע"י מרכז המידע למודיעין ולטרור והופצה על ידו (29 בינואר 2006).

הסעיף השני באמנת חמאס הקובע כי היא "אחת הזרועות של האחים המוסלמים [הפועלת] בפלסטין" (ההדגשה היא של מרכז המידע).

11. אמנת חמאס תקפה עד עצם היום הזה. בתחילת 2006, ביום הבחירות למועצה המחוקקת, העניק ד"ר מחמוד אלזהאר, מבכירי חמאס, ראיון בו הדגיש את מחויבותה האידיאולוגית של חמאס לאמנה משנת 1988 אלזהאר הדגיש דבריו כי "התנועה לא תשנה שום מילה מהאמנה" הקוראת לחסל את ישראל, ולא תהפוך למפלגת פוליטית אלא תמשיך בדרך ה"התנגדות", קרי - דרך הטרור: " Hamas will not change a single word in its covenant" (רויטרס, "עזה 25, בינואר 2006). על קריאתו של ממלא מקום ראש ממשלת ישראל אהוד אולמרט לבטל את אמנת חמאס הגיב דובר התנועה סאמי אבו זהרי באומרי, שהתנועה דבקה בעקרונותיה (סוכנות הידיעות הצרפתית, עזה 29, בינואר 2006).

נספח

"ירח הדבש" בקשרים הפומביים של חמאס עם האחים המוסלמים במצרים בחודשים שלאחר הפלת משטר מבארכ

ח'אלד משעל ראש הלשכה המדינית של חמאס (מימין) ומחמד בדיע, המדריך הכללי של תנועת האחים המוסלמים, בפגישתם בקהיר, 10 באוגוסט 2011 (www.janobiyat.com). על מחמד בדיע נגזר עונש מוות בגין הסתה לאלימות ולהרג מפגינים (מרץ 2014) אולם עונשו הומר למאסר עולם (אוגוסט 2014).

כללי

1. חמאס מקיימת קשרים עם תנועת-האם של האחים המוסלמים במצרים. אופיים והיקפם של קשרים אלו הינם במידה רבה פועל יוצא ממעמדה של תנועת האחים המוסלמים במצרים וממערכת היחסים שבין המשטרים המצריים לבין חמאס.

2. בתקופתו של הנשיא מבארכ, כאשר תנועת האחים המוסלמים הייתה מחוץ לחוק, נאלצה חמאס להצניע את הקשרים הללו ולשמור על חשאיות. אולם לאחר הפלת מבארכ (פברואר 2011) שבו והתהדקו הקשרים הללו והפכו לפומביים. משהופל מחמד מרסי, ועוד יותר לאחר הנשיא סיס'י עלה לשלטון (2014) נאלצה חמאס לשוב ולהקפיד על חשאיות וזהירות יתרה. בקשריה עם תנועת האחים המוסלמים. עתה ניצבת חמאס בפני מערכת לחצים קשה שמפעיל עליה המשטר המצרי, המאשים אותה בסיוע לפעולות טרור של האחים המוסלמים.

"ירח הדבש" בקשרים בין חמאס לתנועת האחים המוסלמים לאחר הפלת מבארכ

3. לאחר הפלת הנשיא מבארכ הפכו הקשרים שבין חמאס לתנועת אחים המוסלמים לפומביים והשתיים אף קיימו "ירח דבש" קצר ימים. כחצי שנה לאחר הפלת מבארכ התקיימו בקהיר כמה פגישות פומביות בין בכירי חמאס לבין בכירי האחים המוסלמים. להלן עיקרן:

א. **13 באוקטובר 2011:** משלחת בכירים מטעם חמאס, בראשות מנהיג חמאס ח'אלד משעל ובהשתתפות מוסא אבו מרזוק, אסאמה חמדאן ומחמד נצר, ביקרה בקהיר. מטרת הביקור הייתה לסכם את הפרטים האחרונים על "עסקת שליט", הביקור נוצל לפגישה של ח'אלד משעל עם מחמד בדיע, המדריך הכללי של תנועת האחים המוסלמים במצרים. מחמד בדיע בירך את חמאס על |עסקת שליט| ותאר אותה כניצחון ל"התנגדות" (Akhbarak.net)⁴.

ב. **10 באוגוסט 2011:** ח'אלד משעל הגיע לקהיר כדי לקיים דיונים עם שלטונות מצרים אודות יישוב המחלוקות בין פתח לחמאס ועל יחסי מצרים-חמאס. ביקורו בקהיר נוצל לפגישה עם מחמד בדיע, המדריך הכללי של האחים.

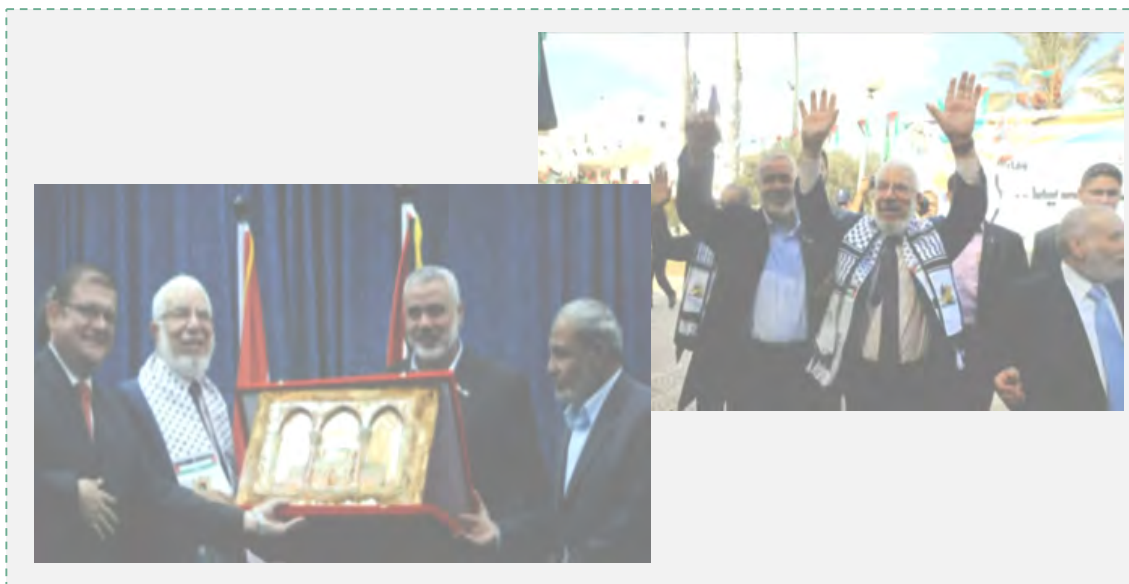
מחמד בדיע (מימין) וח'אלד משעל בפגישתם ב-10 באוגוסט 2011 (www.baddawi.com).

ג. **מחצית ספטמבר 2011:** משלחת חמאס הגיעה למצרים ונפגשה פעם נוספת עם מחמד בדיע. מחמד בדיע הצהיר, כי עניין "הסרת המצור" מעל רצועת עזה "אינו סובל דיחוי". הוא ציין גם, כי נודעת חשיבות רבה לשמירת המקומות הקדושים למוסלמים במיוחד ירושלים, הנחשפת לטענתו ל"קנוניה ציונית בינלאומית (החותרת) להריסתה" (Jamhiri.PS 18 בספטמבר 2011).

4. **בסוף אוקטובר 2011** קיימה משלחת מטעם תנועת האחים המוסלמים במצרים ביקור ראשון מסוגו ברצועת עזה. בכיר חברי המשלחת היה ג'מעה אמין, סגן המדריך הכללי של תנועת האחים המוסלמים ואליו ג'מעה נלוו שני בכירים נוספים (צפא, 29 באוקטובר 2011). חברי המשלחת נועדו עם בכירים בחמאס וביניהם אסמאעיל הניה, ראש ממשל חמאס ברצועה, ששיבח את מצרים על תפקידה בעסקת שליט. במסיבת עיתונאים, שקיימו ברצועה, הדגיש ג'מעה אמין, כי הג'האד וה"התנגדות" (קרי, דרך הטרור) הוכיחו את עצמם בעוד שדרך המשא ומתן נכשלה. לפיכך,

⁴ ב-10 ביולי 2013 הוצאה הוראה לאסור את מחמד בדיע בשל הסתה לאלימות ולהרג מפגינים במהלך הפגנות שארגנה תנועת האחים המוסלמים נגד הדחתו של מחמד מרסי. ב-14 ביולי 2013 הורה השאם ברכאת התובע הכללי החדש של מצרים להקפיא את נכסיו של מחמד בדיע. ב-20 באוגוסט 2013 הוא נעצר וב-24 במרץ 2014 נגזר עליו עונש מוות. ב-30 באוגוסט 2014 הומר עונשו למאסר עולם.

לשיטתו, אין דרך אחרת מלבד ה"התנגדות" על מנת לקבוע עובדות בשטח בסכסוך עם ישראל (צפא, 29 באוקטובר 2011).

מימין: ג'מעה אמין (מימין) מניף ידיו לצד אסמאעיל הניה (אתר האינטרנט של ג'מעה אמין). משמאל: מחמוד אלזהאר ואסמאעיל הניה (מימין) אוחזים בתמונת הר הבית לצד ג'מעה אמין (האינטרנט של ג'מעה אמין)

5. במהלך הפגישות הללו התקיימו, להערכתנו, שיחות אודות הגשת סיוע מעשי של תנועת האחים המוסלמים לחמאס. עיקר חשיבותו של סיוע זה, בראיית חמאס, היה בתחום הפוליטי, כמנוף לחיזוק מעמד חמאס מול הצבא והממשל במצרים (שנאלצו באותה עת להתחשב יותר מבעבר באחים המוסלמים). בנוסף לכך סייעו קשרים אלו לשפר את עמדתה הפוליטית של חמאס בזירה הפנים-פלסטינית מול אבו מאזן והרשות הפלסטינית (שמצרים מתווכת ביניהם במטרה לקדם פיוס). הם נועדו גם את מעמדה של חמאס בעולם הערבי מוסלמי לנוכח הבעייתיות הגוברת ביחסיה של חמאס עם המשטר הסורי.

6. חמאס שאפה, להערכתנו, באותה עת לתרגם את חיזוק המעמד הפוליטי של תנועת האחים המוסלמים במצרים לרווחים קונקרטיים ומיידים מול שלטונות מצרים כדי לקדם אינטרסים חיוניים שלה, למשל: הורדת פרופיל הפעילות הביטחונית המצרית נגד המנהרות כדי להקל על הברחת אמצעי לחימה לרצועה; הקלות במעבר פלסטינים ושיירות סיוע לרצועה דרך מעבר רפיח; יתר התחשבות בעמדת חמאס באירועים כמו עסקת גלעד שליט, או מגעי הפיוס עם פתח והרשות, בהם היה לתיווך המצרי משקל רב; הימנעות מצרים מהפעלת לחצים על חמאס בעקבות פעולות טרור מהרצועה נגד ישראל (כדרך שנהג משטר מבארק); ומנגד, ריסון ישראל בבואה להגיב על פעולות טרור המתבצעות משטח הרצועה או דרך סיני⁵.

⁵ פרוט ראו לקט מידע מה-15 בנובמבר 2011: "משלחת בכירה מטעם תנועת האחים המוסלמים במצרים קיימה לאחרונה ביקור ראשון מסוגו ברצועת עזה בהמשך לפגישות קודמות עם בכירי חמאס, שהתקיימו בקהיר. שני הצדדים רואים בשיפור קשריהם הפומביים מנוף להשגת רווחים בזירה הפוליטית הפנים-מצרית ואמצעי לביסוס כוחם ומעדם"